

Konceptualizacja i klasyfikacja nominacji emocjonalnych substancjalnego fenomenu śmierci w polskim dyskursie informacyjno-medialnym

Conceptualisation and classification of emotional nominations of the substantive phenomenon of death in the Polish informational-media discourse

Władysław Gorodetski

UNIwersYTET JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Martyna Król-Kumor

UNIwersYTET JANA KOCHANOWSKIEGO W KIELCACH

Słowa kluczowe

śmierć, nominacje emocjonalne, polski dyskurs publiczny, dyskurs informacyjno-medialny

Keywords

death, emotional nominations, Polish public discourse, informational-media discourse

Abstrakt

Rozgłos medialny o zgonach jest powszechnym zjawiskiem informacyjnym. Na wielu stronach głównych serwisów informacyjnych zawsze znajdują się odnośniki do artykułów o czyjejś śmierci, co stwarza sensacyjny wymiar w kontekście treści medialnych. Doborowi informacji o śmierci i sposobom ich przekazywania często nadaje się charakter katastrof, spektakularnych wypadków, klęsk żywiołowych, aktów przemocy oraz wielkich tragedii. Artykuły informacyjne, zwłaszcza ich nagłówki, są nacechowane emocjonalnie, przez co oddziałują na sferę emocjonalną odbiorców. W niniejszym artykule zdefiniowano oraz sklasyfikowano nominacje emocjonalne związane ze śmiercią obecne w polskim dyskursie informacyjno-medialnym.

Abstract

Media coverage of deaths is a common news phenomenon. Many homepages of news websites consistently feature links to articles about someone's death, which adds a sensationalist dimension to the media content. The selection of information about deaths and the ways in which it is reported often take on the character of disasters, spectacular accidents, natural disasters, acts of violence, and major tragedies. News articles, especially their headlines, are emotionally charged, thus affecting the emotional sphere of the recipients. This article defines and classifies the emotional nominations related to death present in Polish informational-media discourse.

Wprowadzenie

Doniesienia medialne dotyczące śmierci są częstym zjawiskiem informacyjnym. Można się pokusić o stwierdzenie, że w każdym internetowym serwisie publicystyczno-informacyjnym o każdej porze dnia na stronie głównej umieszczany jest odnośnik do wiadomości o czyjejs śmierci. Fenomen śmierci w tekstach informacyjno-medialnych posiada w pewnym sensie wymiar sensacyjny, zgodnie z czym Grzegorz Łęcicki zauważa, że katastrofy, spektakularne wypadki, klęski żywiołowe, zabójstwa determinują dobór informacji oraz sposoby jej przekazywania¹. Ostatni z czynników szczególnie uwidacznia się w nagłówkach artykułów nasyconych nominacjami emocjonalnymi oraz epitetami uczuciowymi, ale także w pozajęzykowych elementach artykułów takich, jak zdjęcia z miejsca wypadku, fotografie zmarłego z naniesionym czarno-białym filtrem oraz obrazki symbolizujące żałobę (np. czarna wstążka lub świeca).

Niniejszy artykuł stanowi próbę konceptualizacji i skategoryzowania nominacji emocjonalnych dotyczących fenomenu śmierci w tekstach dyskursu informacyjno-medialnego. Analizowanymi tekstami są artykuły zamieszczone w polskich serwisach informacyjnych. Samo określenie 'informacyjno-medialny' odnosi się zarówno do treści, jak i do formy realizacji działalności publicystycznej, który według założeń funkcjonalnego pragmatyzmu stanowi jeden z podtypów dyskursu publicznego (społeczno-etycznego)².

¹ G. Łęcicki, *Wstęp* [w:] *Media wobec śmierci*, t. 2, red. M. Laskowska i in., Warszawa 2012, s. 7.

² O. Leszczak, *Lingwosemiotyka kultury. Funkcjonalno-pragmatyczna teoria dyskursu*, Toruń 2010, s. 88.

Synonimiczne nominacje substancjalne

Artykuły dotyczące śmierci obfitują w wiele emocjonalnych ekwiwalentów samego leksemu *śmierć*. Podmioty dyskursywne regularnie używają następujących nominacji: *tragedia*, *dramat*, *koszmar*, *horror*, *nieszczęście*, *makabra*. Poniższe przykłady obrazują ich zastosowanie:

Tragedia na kieleckim osiedlu Barwinek. Nie żyje człowiek [Kielce Nasze Miasto];

Dramat w Suwałkach. 53-latka śmiertelnie postrzelona w głowę [Onet];

Koszmar na drodze. Nie żyje 17-latek, 19-latka z zarzutami [Wirtualna Polska];

Horror na spokojnym osiedlu w Szczecinie. Nie żyje 13-latka [Fakt];

Nieszczęście! Nie żyje para nastolatków [Gazeta Pomorska];

Makabra w Radlinie. 46-latek zabił maczetą Mariolę i Marka [o2].

Przytoczone mikroteksty są tytułami poszczególnych artykułów. Emocjonalne elementy tytułów, a nawet całych nagłówków, są nieodłączną ich częścią, co widać w powyższych przykładach. Jednakże analiza całościowej treści artykułów dotyczących czyjejś śmierci wykazała, że tego typu leksemy pojawiają się nie tylko w nagłówkach, ale także często występują w tekście głównym.

Tragedia rozegrała się przed południem przy ul. Rydla na osiedlu Słonecznym. Według relacji świadków 13-latka wypadła z okna znajdującego się na 11 piętrze wieżowca. Zmarła na miejscu. [Fakt];

Policja jest bardzo oszczędna w udzielaniu informacji na temat tej *tragedii*. Wiadomo, że do śmierci 5-miesięcznego chłopca doszło w mieszkaniu. [Fakty Kaliskie];

Postępowanie dotyczące sprawdzenia, czy samobójca był namawiany do podjęcia desperackiego kroku, to rutynowe działanie w przypadku takich *tragedii*. [Dzień Dobry Włocławek];

Rano, przed godziną siódmą, do *nieszczęścia* doszło w powiecie gorlickim na pograniczu Strzeszyna i Biecza. [Sądeczanin].

Wybrane fragmenty pokazują, że artykuły informujące o śmierci obfitują w wyrażenia emocjonalne. Są one używane w postaci synonimów słowa *śmierć*, którym można zastąpić słowa wyszczególnione kursywą bez większych zmian semantycznych, jednak z uwzględnieniem potencjalnych zmian struktury syntagmatyczno-syntaktycznej w zdaniu.

Warto jednak zaznaczyć, że nie jest to synonimia absolutna, ponieważ nie w każdym przykładzie zastąpienie nominacji emocjonalnej leksemem *śmierć* jest możliwe, szczególnie gdy mamy do czynienia z wykrzyknikami wtórnymi. Jednostki synonimiczne nigdy nie są w pełni suplementowane. Dodatkowo,

pomiędzy synonimami zawsze występują pewne różnice, zarówno w części referencyjnej znaczenia, jak i w uwarunkowaniach emocjonalno-ekspresywnych czy pragmatyczno-stylistycznych ich użycia³. W rezultacie możliwa jest jedynie synonimia względna⁴ (lub quasi-synonimia), która funkcjonuje jedynie w mowie.

Udowodnienie istnienia synonimii mownej opiera się na modelu tożsamości wyrazu⁵. Jednym ze sposobów weryfikacji synonimiczności jest substytucja wyrazów, która pokazuje stopień ekwiwalencji wzajemnej leksemów. Przyjrzyjmy się nominacjom *tragedia*, *dramat*, *koszmar*, *horror*, *nieszczęście*, *makabra*, aby określić ich potencjał substytucyjny względem leksemu *śmierć*.

Śmierć jako tragedia. Pierwotnie wyraz *tragedia* był kojarzony z gatunkiem literackim, którego cechą charakterystyczną jest zawsze nieuchronna klęska głównego bohatera. To sugeruje ograniczenie pola referencyjnego tego pojęcia do negatywnych konotacji. Jak podaje Słownik Języka Polskiego PWN⁶, *tragedia* to także ‘nieszczęście dotyczące kogoś’ lub ‘bardzo zła sytuacja dotycząca czegoś’. Wyraz *tragedia* zarówno deklaruje stan emocjonalny, jak i substytuuje leksem *śmierć*. Wyraz *tragedia* może również być użyty jako wykrzyknik wtórny.

Śmierć jako dramat. *Dramat* podobnie jak *tragedia* jest ściśle powiązany z literaturą, jednak nie posiada wyraźnie zarysowanych cech obrazujących negatywne lub nawet tragiczne odniesienia literackie. Pomimo tego, jedna z definicji *dramatu* jako jednostki leksykalnej, jest identyczna w stosunku do definicji pojęcia *tragedia*, mianowicie ‘nieszczęście dotyczące kogoś’⁷. W związku z werbalizacją negatywnych emocji zarówno wyraz *dramat* jak i *tragedia* mogą być używane naprzemiennie, a także jako wykrzyknik wtórny.

Śmierć jako koszmar. Słowo *koszmar*, zgodnie ze swoją etymologią, oznacza marzenia senne o treści budzącej lęk, przerażenie, gniew i złość⁸. W Słowniku PWN możemy przeczytać, że *koszmar* to ‘coś bardzo

³ M. Król, *Typologia homonimii językowej w aspekcie onomazjologiczno-dyskursywnym*, Kielce 2014, s. 157.

⁴ Tamże, s. 105.

⁵ Tamże, s. 217–280.

⁶ *Tragedia*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/tragedia.html>, (dostęp 18 II 2024).

⁷ *Dramat*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dramat.html>, (dostęp 18 II 2024).

⁸ A. Bilikiewicz (red.), *Psychiatria: podręcznik dla studentów medycyny*, Warszawa 2007.

nieprzyjemnego, straszego⁹. Z przytoczonych definicji wynika, że *koszmar* dotyczy głównie emocji odczuwanych na podstawie czegoś, podczas gdy semantyka zarówno słowa *dramat* jak i *tragedia* bardziej skupia się na podkreśleniu, że to konkretne zdarzenie skutkuje pejoratywnymi odczuciami. Jednak nie sposób się doszukiwać takiej konsekwencji w tekstach informacyjno-medialnych, dlatego również i ten wyraz w kontekście śmierci może być używany w sposób uniwersalny.

Śmierć jako horror. *Horror* oznacza ‘zdarzenie lub sytuacja budzące grozę’¹⁰, lecz jego homonimoid¹¹ odnosi się także do gatunku filmowego przedstawiającego wydarzenia makabryczne. W porównaniu do poprzednich nominacji, dostrzegalny staje się pewien model użycia tego leksemu, gdyż w artykułach informacyjnych słowem *horror* werbalizowane są zdarzenia o charakterze krwawym, brutalnym oraz zbrodniczym.

Śmierć jako nieszczęście. Słowo *nieszczęście*, podobnie jak *tragedia* i *dramat*, dotyczy zdarzeniowości, natomiast sfera emocjonalna jest pewnego rodzaju subdominantą. Nie oznacza to jednak, że *nieszczęście* nie kwalifikuje się jako nominacja emocjonalna, ponieważ opisuje ono zdarzenia wywołujące czyjeś cierpienia¹². W kontekście śmierci ta substancjalna nominacja występuje jako oznajmienie nieszczęśliwości i tragiczności samego zdarzenia oraz jako wykrzyknik wtórny.

Śmierć jako makabra. Makabrę można definiować jako coś straszego oraz wzbudzającego grozę¹³. To określenie jest porównywalne względem omówionych wyżej nominacji *horror* i *koszmar*. Leksem *makabra* wyraża zarówno cechy zdarzeniowości, jak i emocjonalności. Artykuły informacyjne zawierające tę nominację najczęściej odnoszą się do śmierci w brutalnych okolicznościach, np. w wyniku morderstwa, wypadku z widoczną deformacją ciała itp.

Podsumowując, omówione nominacje są w większym lub mniejszym stopniu nacechowane emocjonalnie. Semantyka niektórych z nich kładzie większy nacisk na prezencję zdarzeniowego charakteru (*tragedia*, *dramat*, *nieszczęście*), podczas gdy inne zdecydowanie bardziej skupiają się

⁹ *Koszmar*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/koszmar.html>, (dostęp 18 II 2024).

¹⁰ *Horror*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/horror.html>, (dostęp 18 II 2024).

¹¹ Termin wprowadzony i rozwinięty konceptualnie w pracy M. Król, *Typologia homonimii językowej...* op. cit., Kielce 2014.

¹² *Nieszczęście*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/nieszczęście.html>, (dostęp 23 II 2024).

¹³ *Makabra*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/makabra.html>, (dostęp 23 II 2024).

na emocjonalnej kompozycji przekazu (*koszmar, horror, makabra*). Na tej podstawie można stwierdzić, że nie wszystkie nominacje są wzajemnie ekwiwalentne, gdyż, na przykład, nie sposób doszukiwać się zastosowania leksemu *horror* w artykule o śmierci w wyniku długotrwałej choroby. Można jednak zauważyć, że takie nominacje jak *dramat* i *tragedia* są stanowczo bardziej uniwersalne niż pozostałe. Oczywiście widać też pewną dowolność podmiotów dyskursywnych, które w jednym artykule zamieszczają kilka różnych nominacji, najprawdopodobniej w celu uniknięcia powtórzeń oraz nadania tekstowi wzmocnienia emocjonalnego. W związku z tym nie ma ścisłych modeli użycia poszczególnych nominacji. Są one wyłącznie pewnym narzędziem pobocznym w realizacji przekazu informacyjnego.

Formy gradacyjne

Gradacja w tekście pełni rolę nadania intensywności poszczególnym słowom i pojęciom¹⁴. Analiza tekstów informacyjno-medialnych dotyczących śmierci pokazała, że omówionym wcześniej nominacjom, ale także i samemu leksemowi *śmierć*, często towarzyszą przymiotniki podkreślające oraz wzmacniające emocjonalność przekazu:

- Straszna śmierć* 14-latka. „Zabrakło kroku” [Fakt];
- Spotkała ich *straszliwa śmierć* [Portal i.pl];
- Historia porwania i *brutalnej śmierci* licealisty Tomka Jaworskiego [Warszawa Gazeta Wyborcza];
- Tragiczna śmierć* 4-latka na placu zabaw [Onet];
- Dramatyczna śmierć* 33-latka na Śląsku [Super Express];
- Koszmarna śmierć* trzylatka [Radio Zet];
- Wiadomo, kto odpowiada za *makabryczną śmierć* całej rodziny [Poznań TVP];
- Potworna śmierć*. 55-latka została stratowana przez kilkadziesiąt krów [o2];
- Przeżająca śmierć* na drodze. 19-latek dopiero zdobył prawo jazdy [Onet];
- Wstrząsająca śmierć* 71-latki na parkingu w Rędzinach [Wiadomości Gazeta];
- Okrutna śmierć* wybitnego reżysera [Fakt];
- Drastyczna śmierć* kulturysty [Sport Goniec];
- Straszna tragedia* na Syberce w Będzinie! [Będzin Nasze Miasto];
- Koszmarna tragedia*. W domu znaleziono zwłoki małych dzieci [Śląsk24];
- Ogromna tragedia* na trasie wyścigu [Sport];
- Prawdziwa tragedia*, samochód wjechał w grupę kolarzy [Piaseczno News];
- Wielka tragedia* na legendarnym torze. Zginął 18-letni kierowca [Przegląd Sportowy Onet];

¹⁴ Por. A. Okopień-Sławińska, *Gradacja*, [w:] *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2002, s. 170.

Wstrząsająca tragedia, ogień w hotelu. 11 osób zginęło w płomieniach [Radio Zet];
Potworna tragedia w lesie pod Tarnowem. Nie żyje mężczyzna [Głos24];
Wielki dramat na Majorce. Nie żyje 3-latek i jego ojciec [Wiadomości WP];
W Kamionce Wielkiej rozegrał się wieczorem *prawdziwy dramat* [Śądeczanin Info];
Potworny dramat! 7-latka powiesiła się na beli [Fakt];

Prawdziwy horror rozegrał się w czeskim mieście Hawierzów. Pracownicy firmy sprzątającej nie wiedzieli, że w śmietniku śpi 21-letnia kobieta [Fakt].

Powyższy zestaw przykładów prezentuje różnorodność przymiotników, z jakimi tworzona jest forma gradacyjna słowa *śmierć* oraz jego quasi-synonimicznych nominacji emocjonalnych. Te przymiotniki to: *straszny, straszliwy, brutalny, potworny, przerażający, wstrząsający, okrutny, drastyczny, ogromny, prawdziwy, wielki* oraz derywaty utworzone od nominacji substancjalnych: *tragiczny, dramatyczny, koszmarny, makabryczny*.

Podobnie jak w przypadku nominacji indywidualnych, nie można określić poszczególnych modeli użycia wszystkich form gradacyjnych, ale też niektóre z nich znaczeniowo przypisane są do pewnych sytuacji, np. *makabryczna śmierć* lub *prawdziwy horror* będą użyte przede wszystkim w przypadku krwawej, brutalnej śmierci w wyniku wypadku lub morderstwa.

Inne wyrażenia opisujące śmierć zdarzeniowo skupiają się na samej przyczynie, która do niej doprowadziła. Przykładami takich leksemów są: *wypadek, pożar, awantura, wydarzenie* itd. W połączeniu z omówionymi wyżej przymiotnikami tworzone są wyrażenia kładące nacisk na emocjonalny charakter danego wydarzenia. Poniżej przedstawione są mikroteksty wyłączone z przykładami użycia słowa *wypadek* z uwagi na większą reprezentatywność i frekwencyjność w porównaniu z innymi leksemami:

Tragiczny wypadek w Zabrzu! Pod kołami śmieciarki zginęła kobieta [Zabrze];
Dramatyczny wypadek w parku rozrywki. Jedna osoba nie żyje [WP];
Koszmarny wypadek na Lubelszczyźnie. Trzy osoby zginęły [RMF24];
Nieszczęśliwy wypadek na polu. Prasa do słomy przygniotła 29-latka [Onet];
Wstrząsający wypadek. Nie żyje osiemnastolatek z Pogorzeli [Gostyńska];
Przerażający wypadek na budowie. Nie żyje Mike Williams [Sportowe Fakty];
Makabryczny wypadek w Wielkopolsce. 17-latka potraciły dwa auta [RMF24];
Straszny wypadek. Nie żyje mężczyzna [Poznań TVP].

Pomimo widocznego zróżnicowania w wyszczególnionych połączeniach wyrazowych, nie zarysowuje się żaden odrębny model użycia, tak jak w wyrażeniach ze słowem *śmierć* oraz jego synonimicznymi nominacjami emocjonalnymi.

W artykułach informacyjnych występują również formy gradacyjne w połączeniu z rzeczownikami wskazującymi na wydarzenia *post factum*, czyli *informacja*, *doniesienia*, *wieści*, *wiadomość*, *znalezisko*, *odkrycie*. Wyrazy *informacja*, *doniesienia*, *wiadomość* oraz *wieści* odnoszą się do poinformowania o śmierci, która *de facto* już miała miejsce, więc te określenia nie desygnują zdarzenia śmierci.

Tragiczne doniesienia z Rzeszowa. Zmarł kolejny pacjent zakażony legionellą [Wprost];

Tragiczne wieści z mieleckiego Elektryka. Zmarł uczeń klasy mundurowej [Korso];

Tragiczna informacja z Ukrainy. W szpitalu zmarł ciężko ranny polski ochotnik [Polskie Radio 24];

Dramatyczne doniesienia z Rzeszowa. W żłobku zmarło trzyletnie dziecko [Wiadomości Gazeta];

Dramatyczne wieści. Kibic stracił życie podczas meczu niemieckiej Bundesligi [Przegląd Sportowy];

Dramatyczna informacja. Nie żyje dziennikarka Anna Szulc [o2];

Smutna wiadomość. Zmarła policjantka, dla której zbierano krew [Kielce TVP];

Kolejne smutne doniesienia. Nie żyje Piotr Miks [Gwiazdy WP];

Smutne wieści. Nie żyje polski zawodnik MMA [Polsat Sport];

Smutna informacja przed świętami. Philippe Streiff nie żyje [Sportowe Fakty];

Koszmarne wieści po sylwestrowej nocy. Nie żyje dwóch 16-latków [Sport];

Męczyzna znaleziony na polu. Przeróżające doniesienia. Nie miał szans [Radio Zet];

Z Iranu napłynęły *przeróżające wieści*. Dariush Mehrjui, jeden z najwybitniejszych irańskich reżyserów, został zamordowany we własnym domu [Fakt];

Złe wieści z policji. Zaginiony mężczyzna z gminy Gowarczów nie żyje [Em Kielce];

Wstrząsające wiadomości. Nie żyje reprezentantka kraju [Sport];

W sieci pojawiła się *bardzo smutna wiadomość*. Nie żyje słynny muzyk z zespołu Niebiesko-Czarni [Party].

Przytoczone przykłady zawierają inne syntagmy występujące w dyskursie informacyjno-medialnym. W kontekście informowania wyróżnia się głównie przymiotnik *smutny*, który łączy się z każdym z wymienionych wcześniej rzeczowników, a także posiada dodatkowe wzmocnienie przy użyciu przysłówka *bardzo*. Występują tu również omówione już przymiotniki *tragiczny*, *dramatyczny*, *przeróżający*, *wstrząsający* i *koszmarny* oraz jeden przymiotnik, który łączy się jedynie ze słowem *wieści*, mianowicie *zły*. Obecność takich form gradacyjnych obrazuje znacznie szerszy obszar dowolności użycia, niż w przypadku stosowania nominacji emocjonalnych. Warto jednak zaznaczyć, że przytoczone chwytły nie kreują odrębnego modelu na poziomie

treści i sensu, ponieważ w jednym artykule występują zarówno nominacje emocjonalne, jak i formy gradacyjne dotyczące informowania o śmierci.

Wyrazy *znalezisko* i *odkrycie* dotyczą sytuacji przypadkowego lub intencjonalnego odnalezienia ludzkich zwłok. Te rzeczowniki również łączą się z takimi samymi przymiotnikami, co w formach gradacyjnych zawierających leksem *śmierć* oraz inne substancjalne nominacje.

- Tragiczne odkrycie* w Bęczkowie. Znalezione ciało mężczyzny [Em Kielce];
Tragiczne znalezisko w Zielonej Górze. Z kanału wyłowiono ciało mężczyzny [Gorzów TVP];
Dramatyczne odkrycie. Ciało dziecka w pralce, nie żyje też młoda kobieta [Głos24];
Dramatyczne znalezisko w Grecji. W wąwozie znajdowało się ciało poszukiwanej 35-latki [Share Info];
Drastyczne odkrycie na placu Akademickim w Bytomiu. Policja potwierdza: „W nocy znaleziono tam zwłoki” [Bytomski];
Makabryczne odkrycie na polu w małopolskim. Znalazł zwłoki swojego 45-letniego sąsiada [Informacyjnie24h];
Koszmarne odkrycie w restauracji McDonald’s. W toalecie znaleziono zwłoki mężczyzny [Goniec];
Koszmarne znalezisko. Ludzkie szczątki w lesie [Wiadomości WP];
Przerażające odkrycie. W pustostanie znaleziono zwłoki [Głos24];
Przerażające znalezisko. Odkryto ciało mężczyzny pod trybunami stadionu [Przegląd Sportowy];
Wstrząsające odkrycie przy obwodnicy Wieruszowa. Martwy 44-latek w aucie [Onet];
Dwie osoby martwe w domu. *Straszne odkrycie* w Warszawie [Wiadomości WP];
Straszne znalezisko. Ciało leżało wprost na jezdni [o2].

Analiza tych przykładów wykazuje, że semantyka przymiotnika intensyfikującego nie wpływa na stosowanie poszczególnych form gradacyjnych. Wszystkie wymienione mikroteksty informują o znalezionych ludzkich zwłokach, bez żadnej wyróżniającej cechy, na podstawie której można by wyłonić skonkretyzowany model użycia.

Ostatni rodzaj połączeń reprezentują denotaty posiadające zarówno kryteria zdarzeniowości opartej na przyczynie śmierci, jak i na elementach detekcyjnych. Reprezentują je słowa *final* oraz *koniec*, które zazwyczaj dodatkowo łączą się z przydawką:

- Tragiczny final poszukiwań* mężczyzny spod Wrocławia: 38-letni Krzysztof nie żyje [Wroclife];
Tragiczny koniec morskiej kąpieli. Mężczyzna utonął w Dźwirzynie [Szczecin TVP];
Dramatyczny final zabawy. Nie żyje 10-latek [Wiadomości WP];

Dramatyczny koniec wycieczki po kanałach w Moskwie. Utonęło osiem osób [TVN24];
Koszmarny finał egzaminu na prawo jazdy. Zmarł kursant [Fakt];
Koszmarny koniec zabawy. Trzylatek utopił się w wiaderku [Wiadomości WP];
Wstrząsający finał poszukiwań. Nie żyje 18-letni piłkarz [Sport Radio Zet];
Przerażający finał poszukiwań. Zwłoki kobiety w jeziorze [Wiadomości WP];
Makabryczny finał rodzinnego grilla. Zginęła 11-latka [Radio Zet];
Chłopczyk zmarł w szpitalu - smutny finał akcji poszukiwawczo-ratowniczej [Góral Info].

W powyższych wyrażeniach dodatkowo zostały zaznaczone kursywą informacje, które uzupełniają całościowy charakter wypowiedzi. Najczęściej występującymi połączeniami wyrazowymi są te, które wskazują na tragiczne zakończenie intencjonalnych poszukiwań, gdyż zamiast żywej osoby odnajdywano martwą. Prepozytywne pejoratywne przymiotniki z góry informują, że w rezultacie poszukiwań znajdowano denatów. Pozostałe syntagmy, jak np. *dramatyczny finał zabawy* czy *makabryczny finał rodzinnego grilla* podkreślają, że najprawdopodobniej doszło do wypadku lub innego zdarzenia, które zakończyło się śmiercią.

Podsumowanie

Leksem *śmierć* posiada szerokie pole konceptualne w dyskursie informacyjno-medialnym. Z substancjalnego punktu widzenia *śmierć* zdecydowanie góruje nad swoimi quasi-synonimami nie tylko pod względem ilościowym, ale także pragmatyki nacechowania emocjonalnego. Analiza wykazała też, że podmioty dyskursywne często decydują się na zastosowanie nominacji emocjonalnych, które zastępują słowo *śmierć* prawdopodobnie ze względu na powszechnie tabuizowany charakter tego pojęcia¹⁵. Co więcej, te nominacje emocjonalne (*tragedia, dramat, koszmar, horror, nieszczęście, makabra*) w tekstach informacyjnych są synonimami względnymi (mownymi) i zarazem sensacjonalizmami słowa *śmierć*, które pragmatycznie bardziej służą wyrażeniu negatywnych emocji towarzyszących danemu wydarzeniu, aniżeli arefleksyjnemu informowaniu o czyjejś śmierci. Od tych substancjalnych nominacji tworzone są przymiotniki łączące się z leksemem *śmierć* oraz innymi wyrazami, które informują o śmierci (*tragiczny, dramatyczny, koszmarny, makabryczny, nieszczęśliwy*). Oprócz nich używane są inne przymiotniki intensyfikujące emocjonalność danych wyrażań (*straszny, straszliwy, brutalny, potworny, ogromny, przerażający, wstrząsający, wielki, okrutny, drastyczny, zły, smutny, prawdziwy*). Istotna jest też struktura nagłówka (tytułu) artykułu

¹⁵ Por. W. Gorodetski, *Konceptualizacja wiedzy o śmierci w dyskursach realnych*, [w:] „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK w Kielcach” 2023, t. 32/1, s. 28.

internetowego, gdyż w znacznej większości przypadków indywidualne nominacje emocjonalne oraz formy gradacyjne występują na samym jego początku, co skupia uwagę odbiorcy na pejoratywnej ekspresji zdarzenia czyjejs śmierci.

Na podstawie omówionych nominacji oraz form gradacyjnych można wyodrębnić trzy główne kategorie (śmierć jako zdarzenie, przyczyna śmierci, śmierć *post factum*) oraz jedną kategorię mieszaną (śmierć jako zakończenie pewnych wydarzeń) użycia tych połączeń. Poniżej przedstawiono wyodrębnione kategorie i ich reprezentację językową.

<p>Śmierć jako zdarzenie:</p> <p>Śmierć Straszna śmierć Straszliwa śmierć Brutalna śmierć Tragiczna śmierć Dramatyczna śmierć Koszmarna śmierć Makabryczna śmierć Potworna śmierć Prerażająca śmierć Wstrząsająca śmierć Okrutna śmierć Drastyczna śmierć Tragedia Straszna tragedia Koszmarna tragedia Ogromna tragedia Prawdziwa tragedia Wielka tragedia Wstrząsająca tragedia Potworna tragedia Dramat Wielki dramat Prawdziwy dramat Potworny dramat Koszmar Horror Prawdziwy horror Nieszczęście Makabra</p>	<p>Przyczyna śmierci:</p> <p>Wypadek (lub inne przyczyny) Tragiczny wypadek Dramatyczny wypadek Koszmarny wypadek Nieszczęśliwy wypadek Wstrząsający wypadek Prerażający wypadek Makabryczny wypadek Straszny wypadek</p>	<p>Śmierć <i>post factum</i>:</p> <p>Informacja Tragiczna informacja Dramatyczna informacja Smutna informacja Doniesienia Tragiczne doniesienia Dramatyczne doniesienia Smutne doniesienia Prerażające doniesienia Wieści Tragiczne wieści Dramatyczne wieści Smutne wieści Koszmarne wieści Złe wieści Prerażające wieści Wiadomość Smutna wiadomość Bardzo smutna wiadomość Wstrząsająca wiadomość Odkrycie Tragiczne odkrycie Dramatyczne odkrycie Makabryczne odkrycie Koszmarne odkrycie Prerażające odkrycie Wstrząsające odkrycie Straszne odkrycie Znaleźnisko Tragiczne znaleźnisko Dramatyczne znaleźnisko Koszmarne znaleźnisko Straszne znaleźnisko</p>
	<p>Śmierć jako zakończenie pewnych wydarzeń (przyczyna + <i>post factum</i>):</p> <p>Final Tragiczny final + przydawka Dramatyczny final + przydawka Koszmarny final + przydawka Wstrząsający final + przydawka Prerażający final + przydawka Makabryczny final + przydawka Smutny final + przydawka Koniec Tragiczny koniec + przydawka Dramatyczny koniec + przydawka Koszmarny koniec + przydawka</p>	

Tabela 1. Opracowanie własne

Powyższe podsumowanie pokazuje znaczną przewagę zastosowania kategorii śmierci jako zdarzenia oraz śmierci *post factum* pod względem ilościowym. Nominacje *tragedia* oraz *dramat* oraz utworzone od nich przymiotniki *tragiczny* i *dramatyczny* występują najczęściej w porównaniu z innymi quasi-synonimami *śmierci*. *Tragedia* oraz formy gradacyjne z tym leksemem występują 8 razy, natomiast *dramat* oraz formy gradacyjne – 4 razy. Przymiotniki intensyfikujące: *tragiczny* i *dramatyczny* pojawiają się 9-krotnie. Analiza pokazała, że te wyrażenia są całkowicie uniwersalne, w związku z czym podmioty dyskursywne często z nich korzystają.

Bibliografia

- Bilikiewicz A. (red.), *Psychiatria: podręcznik dla studentów medycyny*, Warszawa 2007.
- Dramat*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/dramat.html>, (dostęp 18.02. II 2024).
- Gorodetski W., *Konceptualizacja wiedzy o śmierci w dyskursach realnych*, [w:] „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK w Kielcach” 2023, t. 32/1, s. 25-34.
- Horror*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/horror.html>, (dostęp 18 II 2024).
- Koszmar*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/koszmar.html>, (dostęp 18 II 2024).
- Król M., *Typologia homonimii językowej w aspekcie onomazjologiczno-dyskursywnym*, Kielce 2014.
- Leszczak O., *Lingwosemiotyka kultury. Funkcjonalno-pragmatyczna teoria dyskursu*, Toruń 2010.
- Łęcicki G., *Wstęp*, [w:] *Media wobec śmierci*, t. 2, red. M. Laskowska i in., Warszawa 2012, s. 7-10.
- Makabra*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/makabra.html>, (dostęp 23 II 2024).
- Nieszczęście*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/nieszczęście.html>, (dostęp 23 II 2024).
- Okopień-Sławińska A., *Gradacja*, [w:] *Słownik terminów literackich*, Wrocław 2002.
- Tragedia*, [w:] *Słownik Języka Polskiego PWN*, [w:] <https://sjp.pwn.pl/szukaj/tragedia.html>, (dostęp 18 II 2024).